Toen ik de uitnodiging ontving op dit congres te spreken over het
vraagstuk van de woningbouw heb ik die uitnodiging zonder aarzeling aanvaard.

Toen ik mij echter zette aan de voorbereiding van deze voordracht, ging ik beseffen, dat ik wel wat overmoedig was geweest met die aanvaarding. Immers wat omvat dat al niet! Waarover moet ik spreken? Hoeveel kanten zijn er wel niet aan!

Ik noem er enkeles kwaliteit van de woningen Grootte van de woningen
architectonische verzorging van het uiterlijk stedebouwkundige ligging
hoog- en laagbouw huurprijs en financiering woningwetwoningen en particuliere bouw aantal woningen dat per jaar wordt gebouwd.

Aan al deze facetten zou bij de behandeling van het vraagstuk van de woningbouw aandacht moeten worden geschonken. Tenslotte realiseerde ik mij, dat ik hier spreek op het congres van een staatkundige partij en dat het dus in de rede ligt mij te bepalen tot de bemoeienis van de staat met de volkshuisvesting. Heeft de staat hier een taak? De beantwoording van deze vraag kan niet zijn een onbeperkt ja noch een onbeperkt neen. De omvang van de staatstaak is verschillend voor normale en abnormale omstandigheden. Wij leven echter nu al vijftien jaren in abnormale omstandigheden

heden en daarin zit een gevaars het gevaar namelijk, dat wij niet meer
goed zien wat de eigenlijke en ¥/at de oneigenlijke - tijdelijke - taak van de staat op dit gebied is#

Om dit duidelijk te maken zou ik eerst aandacht willen schenken aan normale omstandigheden, zoals die hijvoorbeeld vóór 1940 waren.

De taak van de staat ten aanzien van de volkshuisvesting is dan geen andere, dan een algemeen regelende en toeziende. De algemeen regelende taak vloeit in hoofdzaak voort uit de woningwet, die onder andere de gemeenten verplicht houw- en Troonverordeningen te maken en te doen naleven, waardoor het volk wordt beschermd tegen het moeten wonen in woningen, die den mens onwaardig zouden zijn. De woningwet biedt ook aan corporaties, die werkzaam willen zijn op het gebied van de volkshuisvesting - de woningbouwverenigingen - de mogelijkheid zulks te doen met financiering door de staat, zonder dat dit betekent een financiële bijdrage in de exploitatie.

De regelmatige aanvulling en vernieuwing van de woningvoorraad is een taak van het volk zelve, is dus een taak van het maatschappelijk leven.

Ik zou onvolledig zijn, indien ik hier niet aan toevoegde, dat ook in normale omstandigheden er nog wel een directe taak van de overheid is, namelijk voorzover het betreft de huisvesting van dat deel van het volk, dat door invaliditeit of onmaatschappelijkheid anders niet een passende woning zou kunnen bewonen of betalen, lifear dit laat ik nu verder buiten beschouwing,

prijspolitiek, regering heeft een straffe loon- en prijspolitiek gevolgd, teneinde ons land van de economische chaos van na de oorlog te bevrijden. Die politiek heeft in ons land de instemming gevonden van parlement en bedrijfsleven, wie politiek heeft met een grote activiteit van het volk zelve mede de welvaart teruggebracht, waarin wij ons nu mogen verheugen.

Zij heeft echter ook een probleem medegebracht, namelijk dat voor een groot deel van het volk uit het loon niet kan worden betaald de kostprijs- huur van de nieuw-gebouwde woning. En daaruit is voortgevloeid, wat ik noemde de oneigenlijke taak van de overheid ten aanzien van de volkshuisvesting.

Zij demonstreert zich in de huurwetten, de bijdrageregelingen voor de woningwetwoningen en de premieregelingen voor de particuliere bouw.

Ons staatkundig streven moet erop zijn gericht, van al deze kunstmatigheden zo spoedig mogelijk af te komen. Dit klinkt misschien ietwat simplistisch, maar ik zeg het hier, op dit K,V,P, congres, omdat ik

nog
lang niet zeker van ben, dat er in ons Nederlandse staatkundig leven niet belangrijke stromingen zijn, die het nog niet zo slecht vinden om dit alles zo lang mogelijk te bestendigen, teneinde een constante afhankelijkheid van de staat in dit opzicht te bewerkstelligen.

Zolang er niet een voldoende aantal woningen is, er dus schaarste is, zullen wij de huurwetten als prijsbeheersing niet kunnen missen, De bijdrage regelingen en premieregelingen zouden wij echter wel eerder kunnen missen en wel zodra uit het loon de kostprijshuur van de nieuwe woningen zou kunnen worden betaald.

De oorlog 1940! 945 deed de normale omstandigheden veranderen in abnormale. Veel huizen werden verwoest en zeer weinige werden gebouwd. Bij de bevrijding was er een groot tekort, dat in de afgelopen tien jaren groter werd, doordat het aantal mensen in ons land toenam.

Er ontstond dus een schaarste aan het artikel woningen.
Het wonen is even belangrijk voor de mens als het zich voeden en kleden. En zoals wij het als volkomen natuurlijk hebben aangevoeld, dat de regering zich in tijden van schaarste aan voedsel en kleding intensief daarmede is gaan bemoeien, zo is het ook Logisch, dat de bemoeienis van de staat met het wonen intensiever is geworden,

De staat als zodanig heeft echter de schaarste aan kleding en voeding niet opgehevens dat heeft het Nederlandse volk zelf gedaan in de vorm van ondernemers, arbeiders, boeren en landarbeiders.

Ik wijs daarop, omdat naar mijn gevoelen ten aanzien van het woningvraagstuk nog teveel de houding wordt aangenomen, alsof de regering het volk de woningen moet brengen en het volk een afwachtende en dan nog wel een critische en smartelijke houding kan aannemen. Er wordt al zoveel tegen de staat aan geleund, dat het hoog tijd wordt de zaken weer duidelijk te gaan stellen. Een zelfwerkzaam volk is gezonder en belangrijken dan een volk, dat in alles tegen de staat leunt.

Ik maakte zojuist een vergelijking met de twee andere primaire levensbehoeftens voeding en kleding. De rechtvaardigheid gebiedt, dat ik ten aanzien van de woningvoorziening iets meer zeg, omdat het Nederlandse volk, ook door regeringsmaatregelen, niet zo vrij is geweest het woningvraagstuk zelfstandig op te lossen. De oorzaak daarvan is de loon- en
Dit zou een zegen zijn voor de volkshuisvesting!

Ten eerste zouden daardoor veel ambtenaren vrij komen tot het verrichten van nuttiger arbeid.

Ten tweede zou daardoor bij de voorbereiding van woningbouwplannen veel tijd en energie worden gespaard. Ten derde, en dat is wel het belangrijkste, er zouden betere woningen worden gebouwd.

Teveel wordt nu de plattegrond van de woningen gewrongen, teneinde er maar de hoogste bijdrage of premie uit te halen.

Ten vierde - en dat is iets wat ik niet kan bewijzen, maar waarvan ik persoonlijk overtuigd ben er zouden ook meer woningen worden gebouwd, omdat het particuliere initiatief dan meer kansen krijgt, dat bevrijd van een massa voorschriften, er altijd meer uit haalt, of om het anders te zeggen met eenzelfde aantal mensen meer bouwt.

Er zijn echter nog andere belangen verbonden aan de bevrijding van de woningbouw uit de staats-subsidiéring. De bestaar de regelingen brengen de woningen niet onder bereik van het gehele volk. De woningwetbouw brengt de arbeiderswoning, en de premiewoning komt voor een belangrijk deel in handen van degenen, die er zelf geld in kunnen steken.

De huidige regelingen leiden er dus toe, dat ieder die niet is arbeider of niet over geld beschikt, zeer moeilijk aan een huurwoning kan komen. De middenstanders en de jonge intellectuelen zitten nu al jaren lang in de verdrukking. Ik weet wel, dat men uit deze kringen ook wel arbeiders- woningwetwoningen huurt, maar dat is een ongewenste toestand voor alle partijen.

Het gehele volkshuisvestingsvraagstuk zit dus danig in de moeilijkheden, Een deel van die mogelijkheden zou verdwijnen, indien een huur zou kunnen worden betaald, passend bij de bouwkosten van de nieuwe woning, zonder dat de staat daarin subsidieert.

Nu is het geenszins de bedoeling op dit congres de huurpolitiek te gaan behandelen, maar ik moet er de nadruk op leggen, dat de huurpolitiek een belangrijk element vormt in de volkshuisvestingspolitiek. Het is dan ook niet voor niets geweest, dat in het parlement tegenover de regering met grote nadruk is betoogd, dat zij zich aan de oplossing van dit vraagstuk moet zetten.

Maar het mij toegewezen onderwerp luidt; het woningbouwvraagstuk, en wil ik aan de opdracht voldoen, dan zal ik mij dus allereerst moeten bemoeien met de woningbouw. En als wij in deze dagen over dat onderwerp spreken, dan wordt er maar êén facet van belicht en dat is het aantal, want de nood is zo groot op dit gebied, dat men nauwelijks meer kijkt naar d.e woning zelve, als men er maar een heeft.
Dat bergt een groot gevaar in zich wij een stuk kleding kopen
en het blijkt na enige tijd niet goed te staan, of het is van slechte kwaliteit, dan is dat misschien wel onaangenaam, maar niet verschrikkelijk. Over twee of drie jaren is dit stuk afgedragen en koopt men wat nieuws.

Zo gaat het niet met de woningen. Zij hebben technisch een levensduur van vijftig tot vijf en zeventig jaren en er wordt daarenboven zoveel geld in gestoken, dat er geen. sprake van is na twee of drie jaar de woningen, omdat zij niet bevallen, ongebruikt te laten staan.

Mij bekruipt vaak de vrees, dat de roep op het aantal, de zorg voor de kwaliteit volkenen verdringt, en het zou wel eens kunnen zijn, dat de geslachten na ons, die de woningnood niet hebben gekend, en daarvan alleen hebben horen spreken, het nu levende geslacht zullen verwijten, dat zij zich door de nood en de roep om het aantal, hebben laten verleiden aan de kwaliteit niet de aandacht te schenken, die noodzakelijk was geweest.

Het spreekt vanzelf, dat hier een grote verantwoordelijkheid rust op degenen, die vandaag die huizen bouwen en dan denk ik allereerst aan de architecten, die de plannen naken, aan de aannemers en bouwers, die ze als ondernemers tot stand brengen en ook aan de arbeiders, die de onderdelen maken.

Maar ik weet, dat ik hier spreek op een congres van een staatkundige partij en ik moet dus eerst kijken naar de invloed, die de staat in dit opzicht kan uitoefenen en welke verantwoordelijkheid deze daarbij draagt.

En hier treedt nu weer het verschil aan de dag tussen de normale en de abnornale taak van de staat. In normale tijden droeg de staat praktisch uitsluitend de verantwoordelijkheid en dan zelfs nog maar gedeeltelijk, voor de bouw door woningbouwverenigingen. Nu de bemoeienis van de staat door de finantiele afhankelijkheid van al degenen, die bouwen groter is geworden en zich praktisch uitstrekt over 90 van de woningen, die worden gebouwd, is de verantwoordelijkheid naar evenredigheid toegenomen. Hoezeer de staat ook beschikt over een bekwaam ambtenarencorps, ik ontken dat er voldoende ambtenaren zijn, die de praktijk van het bouwen zó goed kennen, dat zij over het gehele land verspreid, er zorg voor kunnen dragen, dat alleen goede plannen voor rijkssteun in aanmerking komen en nog minder dat zij kwalitatief goed worden gebouwd.

In normale tijden waren de bouwers er zelf op uit de woning zo goed te bouwen, dat zij ze aan critische kopers kwijt konden en die critische kopers over het gehele land - waaronder de institutionele beleggers niet de minste waren - zijn van voldoende deskundigen omringd, om het kaf van het koren te kunnen onderscheiden.

Willen wij de woningbouw op peil houden, dan zullen wij er dus voor moeten zorgen, dat de critische geest weer haar invloed moet kunnen uitoefenen en dat de nood van de dag niet alles doet accepteren. Is dit een kant van de zaak, een andere kant is het aesthetisch uiterlijk.

Het bouwen is kostbaar en de staat kan niet onbeperkt gelden ter beschikking stellen. Dat leidt ertoe, dat natuurlijk naar zuinige oplossingen wordt gestreefd en dat ook ter wille van de efficiënc grote aantallen van dezelfde woningen worden gebouwd.

Ik wil niet zeggen, dat elke lelijke gevel goedkoper is dan een mooie gevel, maar vast staat wel, dat een vlakke gevel, zonder plastiek, goedkoper is dan de gevel, waarin enige levendigheid is aan gebracht, en aangezien voor een groot deel van de woningen de critische geest van de koper, die zich een bezit verwerft met het oog op een verre toekomst ontbreekt, heeft het minder goede een tè grote kans gekregen.

Het uiterlijk van dé woningen, dat in zo grote mate het stads- en dorpsbeeld bepaalt, bepaalt dus ook voor vijftig of vijf en zeventig jaren
het culturele peil van ons land, voorzover dit door de bouwkunst tot uitidrukking wordt gebracht.

Willen wij de gevaren, die hieraan vastzitten onzeilen, dan zal er dus naar moeten worden gestreefd de woningbouw te halen uit de sfeer van de subsidiering door de staat, en zullen wij moeten trachten te benaderen de situatie die bij normale omstandigheden mogèlijk was.

Ook hierbij komt dus weer om de hoek kijken de huurpolitiek en nu in het bijzonder ten aanzien van het huurpeil, los dus van wat er moet geschieden mot de huren van de oude woningen.

Dat hurenpeil kan niet los worden gezien van hot loonpeilj een volledige behandeling is op dit congres niet mogelijk. Regering en parlement staan hier voor grote moeilijkheden, maar naar mijn gevoelen heeft het Kabinet in zijn geheel hieraan onvoldoende aandacht besteed.

Dank zij de energie van het Nederlandse volk en de bereidheid in alle lagen van dat volk om door een zekere soberheid de ellende en de ravage van 1945 te boven te komen, heeft zich het wonder voltrokken, dat wij eerder dan wie ook in de wereld heeft gedacht - ik moet hierbij zeggen, mede door de Marshalhulp - een uiterlijk welvarend volk zijn geworden.

Toch vraag ik mij wel eens af, of wij daarin niet iets te optimistisch zijn. Kunnen wij de welvaart op het ogenblik wel meten. Naar mijn mening kan de welvaart van een volk pas worden gemeten, wanneer de primaire levensbehoeften van voeden en kleden en wonen kunnen worden bevredigd, zonder dat daarvoor de staat subsidies geeft. Als dit mogelijk is - en daarvoor zal dan ook weer nodig zijn, dat men de kost prijs-huur uit zijn inkomen kan betalen - pas dan is er sprake van een welvaart, die tot uitdrukking kan komen in de besteding van het inkomen voor andere doel
einden dan de primaire levensbehoeften.

Indien ik hier verder op door zou gaan, dan zou ik terecht komen in het gehele vraagstuk van lonen en prijzen, van export-mogelijkheden en sociale voorzieningen en dat is niet mijn taak; maar ik zou onder de maat blijven, indién ik deze gedachte, die mij zorg baart, hier niet tot uiting zou brengen.

Alhoewel ik begrijp, dat een vergadering als deze, dorst naar sensationele mededelingen over mogelijkheden om het aantal te bouwen woningen op te voeren, meen ik te kort te doen aan mijn plicht, wanneer ik niet even blijf doorgaan over de kwaliteit van de woningen. En dan zou ik allereerst aandacht willen schenken aan de grootte van de woningen.

Het was niet geheel onbegrijpelijk, dat onmiddellijk na de bevrijding er een streven was om liever wat meer kleine woningen dan minder grote woningen te bouwen.

Haar onze mening is dat streven echter te lang volgehouden en onder Minister in t Veld zelfs bijzonder gepropageerd. Toch was dat kortzichtige politiek, omdat dergelijk woningen op den duur noch voldoening zouden schenken aan het kleine gezin, noch aan het grote gezin. Niet aan het kleine gezin, omdat langzamerhand wel het inzicht is gerijpt, dat niet volstaan kan worden met de minimum woning, die niet enige andere ruimte bevat dan strikt noodzakelijk is voor eten en slapen; niet aan het grotere gezin, omdat dat er zich helemaal niet in kan ontwikkelen en geweld zou worden gedaan aan het karakter van het Nederlandse gezin, dat liever het geluk zoekt binnenshuis dan op de straat.

Gelukkig is daarin onder Minister Witte wel een ommekeer gekomen, naar het zijn nu nog altijd de finantiële onstandigheden, voortvloeiende uit de hoge bouwkosten en het lage huurpeil, die een belemmering vormen voor het bereiken van de ideale toestand,

Ik zal niet uitwijden over alle centrale voorzieningen, die mogelijk zijn, maar ik zou er toch wel voor willen pleiten, dat aan centrale blokverwarming aandacht wordt besteed en dit niet wordt beschouwd als een luxe, maar als iets, dat in deze tijd normaal moet worden geacht.

Met minder moet naar mijn mening aandacht worden geschonken aan gelegenheid tot het doen van de was thuis, het bergen van kinderwagens en fietsen en wat dies meer zij. Maar ook hier weer doet zich de moeilijkheid voor, dat het bedrag dat van het loon kan worden afgezonderd voor het woongerief, een belemmering daarvoor vormt.

Het eigenaardige is nu, dat wij in ons land over alle mogelijke sociale voorzieningen steeds verdergaande wensen opperen en deze ook als niet onredelijk in overweging nemen, terwijl telkens veronachtzaamd wordt de noodzaak, voor een van de primaire levensbehoeften een bedrag over te hebben, dat daarvoor volkomen gewettigd is.

Daar komt nog bij, dat iets, dat men voor weinig geld kan verkrijgen, op den duur ook niet meer als iets waardevols wordt gezien. En als de goede woning niet meer als iets zeer waardevols wordt gezien, is er voor het gezin een verlies geboekt.

Ik wil u nu niet langer op de proef stellen en aandacht schenken aan iets, wat ons Nederlandse volk langzamerhand geweldig benauwt en dat is het tekort aan woningen.

Ik acht het overbodig in deze vergadering een lange uiteenzetting te geven van de ellende, die het gevolg is van het samenwonen, van het te klein wonen en van het te klein wonen in ruinten, die de naam van woning nauwelijks verdienen. Er moeten - dat staat nu wel voor ons allen vast - zo veel mogelijk woningen worden gebouwd.

Is ik dit zeg, dan heb ik zelf het gevoel, dat ik een open deur intrap en toch is dat niet zo. Wanneer wij terugdenken aan de periode, dat Mr in t Veld minister van Wederopbouw was, dan lag deze zaak toen heel anders. Ik wil geen ogenblik de indruk laten ontstaan, dat minister in t Veld in zijn tijd niet vervuld was van de zorg over de huisvesting van het Nederlandse volk. Maar deze Minister zat zodanig vast aan de planning- gedachte voor de toekomst, hij was ze beangst voor wat wellicht over tientallen jaren ten aanzien van de werkloosheid zou zijn te vrezen, dat hij niet een minimum aantal woningen als de hoogste beleidsnorm zag, maar een maximum aantal. Hij wilde niet meer woningen bouwen dan een bepaald aantal, dat in maximum was gelegen op 55000.

Minister Witte heeft zich tot taak gesteld het maximum-aantal woningen te bouwen, dat mogelijk is, waarbij hij zich als richtsnoer stelde minstens 65000, terwijl hij zich geen zorgen maakt of dit aantal groter wordt, hetgeen ook in het afgelopen jaar is gebleken, toen er over de 68.000 werden gebouwd, In de begrotingsstukken voor het jaar 1956 wordt al ruimte geschapen voor 7O.OOO,

minister In 't Veld meende dat bij zijn planning zo omstreeks het jaar 1960 of 1962 de woningnood voorbij zou zijn en hier kan men nu weer zien 'hoe gevaarlijk planning kan zijn, want nu wij er zoveel meer bouwen en nu wij beschikken over cijfers, die het leven oplevert, durft minister Witte zelfs niet te voorspellen, dat in het jaar 1965 de woningnood zal zijn opgeheven.

Dit schrikbeeld heeft de geesten wakker geroepen en nu is er niemand meer, die een beperking van het aantal woningen durft bepleiten. Maar de roep alleen om meer woningen, die dan ontaardt in kreten als 100,000 woningen per jaar, is niet voldoende. Ik zeg "ontaardt" omdat men dit cijfer het Nederlandse volk niet mag voorhouden, als men niet overtuigd is, dat hot kan worden gehaald.

Ik zal mij onthouden van het noemen van een aantal woningen, dat kan worden gebouwd en zelfs als ik mij hiertoe beperk, komt onmiddellijk de

vraags wat moet er dan gebeuren om meer woningen te bouwen.

Het is natuurlijk volkomen bekend, dat er geen vakbekwame bouwvakarbeider werkloos rondloopt. Ieder, die zijn vak kent heeft werk maar niet iedere vakman werkt in de woningbouw. Ten aanzien van het aantal beschikbare arbeiders is dus een belangrijk middel om meer woningen te bouwen: overplaatsing van die arbeiders van de andere bouw naar de woningbouw.

Op 1 augustus j.1. heeft Minister Witte een beschikking uitgevaardigd steunende op de Wederopbouwwet, waarbij hij de goedkeuring van alle werken, niet zijnde woningbouw, weer centraal aan zich heeft getrokken. Hiermede stemmen wij volkomen in en wij hopen dat daarmede wordt bereikt, dat de spanning op de arbeidsmarkt daardoor zal verminderen.

Men noemt deze beschikking zo gaarne een "bouwstop" en men suggereert wel een dat als nu werkelijk maar alle andere werken dan woningbouw zouden worden stopgelegd, het vraagstuk zich vanzelf zal oplossen.

Teneinde geen verkeerde ideeën hieromtrent te laten groeien, meen ik hierover iets meer te moeten zeggen. Laat ik eens aannemen, dat wij 10000 woningen meer willen bouwen en dat daarmede een bedrag is gemoeid
van rond honderd millioen. Dan komt men er niet door voor honderd millioen andere werken niet te doen doorgaan.

Dan zal men naar mijn schatting daarvoor twee honderd vijftig millioen andere werken moeten stopzetting, omdat in deze andere werken grote posten zitten voor leveranties en werkzaamheden, die in de woningbouw niet voorkomen. Men dupeert dan dus ook de werkgelegenheid in andere takken van de bouwbedrijvigheid, zonder dat men daarmede de woningbouw helpt. In grote trekken denk ik dan bijvoorbeeld aan de fabrikanten van gewapendbeton palen, de steenhouwersbedrijven, de koper- en aluminiumindustrie, constructiewerkplaatsen, de centrale verwarmingsindustrie, de stalen ramen fabrikanten, de grote electrotechnische bedrijven, de liftenfabrikanten, enz, enz. En niet elke bouwvakarbeider is bereid in de woningbouw te gaan werken. Zouden zij het bouwvak verlaten, dan zou dat een verlies betekenen, dat niet gering moet worden geacht en waardoor in de toekomst de spanningen nog zouden worden vergroot.

Willen wij dus geen ongelukken veroorzaken, dan is het uitgesloten alle bouwwerken stop te zetten en alleen woningen te bouwen, zelfs al wanneer wij dus alleen maar zien naar de werkgelegenheid. Maar helemaal
afgezien hiervan zou het onmogelijk zijn alles wat niet woningbouw is stop te zetten.

Als wij alleen maar denken aan wat nodig is voor het onderwijs, voor de ziekenzorg en voor de ontwikkeling van de industrie, waarin de werkgelegenheid op peil moet worden gehouden en uitgebreid voor diegenen, die niet in het bouwvak werkzaam zijn.

Ik ben dus van oordeel, dat de maatregel van minister Witte op 1 augustus uitstekend is, dat zij gedurende misschien een half of driekwart jaar ertoe kan en mag leiden dat weinig rijksgoedkeuringen worden verleend, maar dat daarna de maatregel alleen kan worden voortgezet, wanneer het betekent, dat rijksgoedkeuringen voor andere dan woningbouw wat spaarzamer, maar wel worden verleend,

De maatregel van afremming is dus inderdaad een nuttige maatregel, teneinde de productie van het aantal woningen op te voeren, maar daarmede alleen komt men er niet,

De eerste maatregel waar wij aan denken, die een groot nuttig effect heeft, is de opvoering van het aantal bouwvakarbeiders. Wat kan daarvoor worden gedaan? Ten eerste het terugwinnen voor het vak van de arbeiders, die daarin werkzaam zijn geweest en om een of andere reden het vak hebben verlaten. Ten tweede het aantrekkelijk maken van de toetreding van de jonge mensen tot het bouwvak.

Teneinde te kunnen beoordelen of het terugwinnen van bouwvakarbeiders mogelijk is, zou men moeten weten waarom zij het vak hebben verlaten.
Ik beschik daarvoor over onvoldoende gegevens, maar ik zie wel enige omstandigheden, waarom men dat kan hebben gedaan.

Het bouwvak - en dan spreek ik over timmerlieden, metselaars, stucadoors, tegelzetters - is een moeilijk vak, waarvan de gedegen kennis dikwijls in een reeks van jaren is verkregen. Men oefent dat vak - zo moeizaam geleerd - echter meestal onder niet de beste omstandigheden uit. Men moet werken in weer en wind, men beschikt tijdens de recreatie niet over behoorlijke cantines, de hygiënische verzorging wat betreft toiletten en
wasgelegenheid is veelal zeer primitief en bij regem en vorst kan vaak niet worden gewerkt,

weliswaar zijn voor dit laatste financiële voorzieningen getroffen, maar die gaan niet verder dan een hoog percentage van het normale loon. Voor de industrie-arbeider zijn de omstandigheden altijd gunstiger geweest en deze zijn daarenboven sedert 1945 overal aanzienlijk verbeterd. Wanneer men nu de keuze heeft om het prachtige bouwvak te beoefenen, maar' met ongunstige bij-omstandigeheden, of fabriekswerk te doen net bijkomende gunstiger omstandigheden, dan kan ik mij voorstellen, dat er zijn, die voor de verleiding van de gunstige bijomstandigheden bezwijken en daarmede het mooie bouwvak vaarwel zeggen.

Willen wij de mensen terugwinnen voor het vak, dan zal er tweeërlei moeten geschieden de overheid zal moeten erkennen dat het werken in weer en wind en vorst- en regenverlet voor een gelijke mate van vakbekwaamheid een hoger loon rechtvaardigt en het bedrijfsleven heeft een taak door te zorgen voor betere recreatielokalen en betere hygiënische voorzieningen. Gelukkig mag hier worden gezegd, dat het bedrijfsleven met bekwame spoed hieraan heeft gewerkt en richtlijnen hiervoor enige weken geleden
heeft uitgegeven.

Ik kom dan tot het onderwerp; het winnen van jonge krachten voor het bouwvak.

Het spreekt vanzelf, dat het winnen van deze jonge krachten niet onmiddellijk resultaat ten aanzien van het aantal woningen zal opleveren.
Maar wij moeten ook verder zien dan de dag van vandaag. Immers de ouderen verlaten successievelijk door de leeftijd het bouwvak en wanneer dus niet voor een grotere aanwas wordt zorggedragen, dan zal de situatie in de komende jaren nog moeilijker worden.

Basis van de opleiding in het bouwvak moet in het algemeen blijven de Ambachtsschool. Daarna kan de jongeman de praktijk gaan beoefenen, maar zijn scholing zal door een goed georganiseerd leerlingenstelsel moeten worden bespoedigd.

Nu de nood zo hoog is gegroeid, is er reden om gedurende de jaren, waar- in de toekomstige vakman in het leerlingenstelsel is opgenomen, van rijkswege een loontoelage te verstrekken, zoals ook is geschied teneinde het tekort aan onderwijzers op te heffen.

Deze gedachte, die ook leeft in de Commissie Woningbouw van de K.V.P. betekent, dat de staat zich nog afzonderlijk buiten de subsidiëring van de woningbouw offers gaat getroosten, teneinde de woningnood op te heffen.

Ik zal straks nog andere punten bespreken, waarvoor ook nog offers van de staat nodig zijn en daarom zou ik op dit ogenblik het volgende willen zeggen, In tijden van nood mag het geld geen beslissende rol spelen. De gevolgen van de watersnood en de uitvoering van werken tot voorkoming van
een nieuwe watersnood, hebben wij ook niet met zuinige middelen opgelost en toen de vrees bestond, dat wij door een onvoldoende defensie wellicht weer eens een keer onze vrijheid zouden kwijt raken, zijn wij ook niet zuinig geweest.

En wordt nu wel voldoende beseft, dat als wij het woord woningnood uitspreken, dat wij dan van een werkelijke nationale nood sprekend Zijn wij allen er wel voldoende van doordrongen, dat dit werkelijk nationale nood is geworden, nu wij veel langer, dan men op grond van oude prognoses heeft gedacht, met dit tekort aan woningen blijven zitten, dat destructief werkt op de geest en de mentaliteit van ons goede volk.

In de Commissie Woningbouw is uitvoerig gesproken over het buiten de eigenlijke woningbouw on fourneren van extra gelden voor allerlei doeleinden, die uitsluitend de bevordering van het tenpo ten doel hebben en zonder nu al te veel vooruit te lopen op het rapport van deze Commissie, kan ik toch wel mededelen, dat deze gedachte daar niet alleen leeft, naar als wenselijk en noodzakelijk wordt beschouwd.

Indien het aantal arbeiders zou kunnen worden opgevoerd, is het natuurlijk ook van het grootste belang, dat er met het aantal arbeiders zoveel mogelijk woningen worden gebouwd. Dat hangt van twee dingen af van de efficiency in de arbeid en van de prestatie van de mensen. Die efficiency in de arbeid is afhankelijk van een goede organisatie van het werk en dat is een taak voor het bedrijfsleven, maar hierbij kan de overheid de helpende hand bieden,
Wij zijn en blijven aardse mensen en het ligt in de menselijke natuur om
voor een hogere prestatie een hogere beloning te verwachten. Een loonvorming, waarin bekwaamheid en prestatie beter tot uiting worden gebracht dan dat nu het geval is, is noodzakelijk en ik schakel daarbij helemaal niet uit de goede wil van zovelen, die niet direct kijkend naar de beloning, er zich bewust van zijn dat zij door hun arbeid en door hun prestatie werken voor het algemeen welzijn. Met een zekere voorzichtigheid zou ik iets willen zeggen over de immigratie. Daarmede wordt natuurlijk wel enige demagogie bedreven. Men wekt wel eens de indruk, alsof er door de regering naar wordt gestreefd zoverl mogelijk bouwvakarbeiders te doen emigreren. Dit is beslist niet zo, maar een feit is, dat er nog bouwvakarbeiders emigreren en nu de nood zo hoog is gestegen, dat alle zeilen moeten worden bijgezet, zelfs het kleinste zeiltje, is de vraag niet ongerechtvaardigd nog eens te bezien, of moet worden voortgegaan met het geven van financiële hulp om bouwvakarbeiders te doen emigreren. Maar voorop moet staan, dat wij de vrijheid van de mens, die toch wil emigreren, niet mogen beperken, want de vrije beschikking over de eigen toekomst mag niet in het gedrang komen.

Voor de grensarbeiders, die de kost aan de andere zijde van de Nederlandse grens verdienen, zou ik de zaak anders willen stellen. Op hen zou ik een beroep willen doen het vaderland te dienen zoveel zij kunnen, en dat beroep mag worden gedaan, indien aan de beloning van hun arbeid in ons land een zodanige wijziging wordt aangebracht, dat hun prestaties ook hier een volledige beloning vinden, zonder dat zij het odium op zich behoeven te nemen, van dat met zwart loon te moeten doen.

Als wij dus enerzijds alles doen, teneinde de mannen in het bouwvak te behouden en de jongemannen er naar toe te brengen, de emigranten en de grensarbeiders in het vaderland te houden door een beroep op hun nationaal gevoel, dan zijn wij er nog niet, tenminste, indien wij tot de hoogste prestatie in aantal woningen willen komen.

Dan moeten wij zien naar de mogelijkheden, die er zijn om met niet- bouwvakarbeiders toch woningen te bouwen. En dan denk ik aan de montagebouw. Wij moeten helaas constateren, dat de verwachtingen die wij daaromtrent hebben gehad, niet ten volle tot werkelijkheid zijn gekomen en toch zitten daar mogelijkheden in, die benut moeten worden.

Maar dan moeten wij ons er rekenschap van geven, dat de montagebouw alleen dan tot grote ontwikkeling kan komen en een groot aantal woningen kan opleveren, indien er continu kan worden geproduceerd.

Wat ik hier zeg is niets nieuws, De montagebouwers hebben dit herhaaldelijk betoogd, maar het samenstel van maatregelen, richtlijnen, beschikkingen, financieringen en wat dies meer zij, gecombineerd met het op zich zelf zo grote goed van de autonomie der gemeenten net hun eigen stadsplannen en bouwverordeningen, verstikt de werkzaamheid van grote organisaties en een grote organisatie is noodzakelijk, teneinde de montagebouw effectief te doen werken. Ik vrees dat als hier niet iets revolutionairs gebeurt, de montagebouw niet het nuttig resultaat zal opleveren dat mogelijk is.

Maar ook hier weer zou ik naar voren willen brengen dat wij werkelijk zitten in een nood situatie, die bijzondere maatregelen rechtvaardigt.
Maar daarvoor is nodig, dat niet alleen de minister van Wederopbouw arbeidt en zwoegt om het aantal omhoog te krijgen, daarvoor is nodig dat bij alle
instanties, die ermede te maken hebben, de geest vaardig wordt om moeilijkheden, die gemaakt kunnen worden, opzij te zetten en bereidvaardig klaar te staan tot het overwinnen van formele moeilijkheden.

Ik zeg er echter voor de montagebouwers achter, dat zij dan toch zullen moeten zorgen, dat in hun montagesysteem met gebruikmaking van zelfde eenheden, variatie mogelijk is, want ook hier geldt, dat het niet alleen gaat om het aantal, maar ook om uit erlijk en kwaliteit van de woningen,
De hemel spare ons voor een land, dat geheel wordt volgebouwd met blolcken- dozen.

Ik heb mij voldoende georiënteerd om te weten, dat dit niet noodzakelijk is en ook de montagebouw zal niet de gemakkelijkste maar de beste wijze moeten kiezen.

Ik geloof dat het goed is, dat ik ten aanzien van dit punt nog iets duidelijker en openhartiger spreek. Als wij blijven werken zoals wij nu doen, komen wij niet tot groter aantallen woningen. Er moeten voor grote reeksen woningen en voor vele jaren orders worden geplaatst, zodat grote fabrieken constant voor de fabricatie van onderdelen kunnen draaien. Dat alleen mogelijk, indien plaatselijke voorschriften en plaatselijke voorkeuren en voorkeurtjes op zijde worden gezet.

Als een ramp van overstroming ons bedreigde, zouden wij dan niet veel, wat onder normale omstandigheden wenselijk en begeerlijk was, op zijde vegen teneinde de rampt te keren? De woningnood is wellicht nog een veel groter ramp met een vernietigende geestelijke nasleep. Ramp; Alarmg te hulp; alle hens aan dek.

In die geest moeten wij het vraagstuk van het aantal te lijf. Ik hoop dat alle bestuurders en alle ambtelijke instanties dit verstaan en dat onder
deze omstandigheden niet allereerst wordt gespeurd naar overtreding van een of ander voorschrift en gekeken wordt of er niet een bezwaar is, naar dat ieder komt aandragen uit vrije wil met de zandzakken on het gat in de dijk te stoppen.
MINDER PRATEN - SNELLER DOEN - MINDER BEZWAREN ZOEKEN - VLUGGER MOEILIJKHEDEN OPLOSSEN.

Heb ik tot nog toe aandacht geschonken aan het aantal arbeiders, ook de materiaalpositie zal onder het oog moeten worden gezien. En dan denk ik bijvoorbeeld aan de positie van de baksteen. Iedereen weet dat er in de regel involdoende metselsteen ter beschikking is. De capaciteit van de fabrieken wordt ten volle gebruikt en willen wij er dus verbetering in brengen, dan zal de capaciteit moeten worden uitgebreid.

Ik ken de beschouwingen van de baksteenfabrikanten, die angstig zijn tot uitbreiding van hun capaciteit over te gaan, omdat zij niet weten of de investeringen, die daarvoor nodig zijn, rendabel zullen blijken te zijn.

Ook in dit verband zou ik willen zeggen, dat de regering hier iets moet doen. Zij kan door het geven van een garantie voor de rentabiliteit van de nieuwe investeringen over een groot aantal jaren de schroom van de baksteenfabrikanten overwinnen. De offers die hiervoor moeten worden gebracht zijn te overzien en betekenen in het licht van de offers, die wij voor andere noden brengen, slechts een gering bedrag.

Maar in dit verband mag ook op de steenfabrikanten een beroep worden gedaan on geen gevelsteen te exporteren, zolang daaraan in het vaderland nog een tekort is.

Ik kan niet genoeg herhalen, dat de woningnood van een dergelijke betekenis is, dat er offers voor moeten worden gebracht. Onze vrijheid was een groot offer waard, maar dat vrije volk moet ook gelukkig kunnen leven.

Alhoewel dit niet direct betrekking heeft op woningbouw, meen ik toch aandacht te moeten vragen voor maatregelen, die indirect de woningbouw kunnen bevorderen. En dan noem ik in de allereerste plaats het niet uitvoeren van onderhoudswerken in de zomermaanden.

Ik wil niet pleiten voor dwingende maatregelen, daarvan hebben wij er al zo veel en misschien tb veel, maar in ons volk moet vaardig worden de geest dat alles, wat de woningbouw benadeelt eigenlijk een schande is. En ik heb nog wel zoveel vertrouwen in het Nederlandse volk, dat wanneer het iedereen duidelijk werd, dat het in de zomer beslag leggen op arbeidskrachten voor dit soort werk, het niet bereiken van het maximum aantal woningen, tot gevolg heeft, men dat onderheidswerk zeker zou uitstellen tot de winter.

Van de zomer kom ik in de winter en de afgelopen winter is een typisch voorbeeld ervan geweest, dat de natuur de tot stand koming van woningen kan tegenwerken, De afgelopen winter heeft lang geduurd, maar het eigenaardige is, dat de vorst in het algemeen slechts zeer matig is geweest. Naar mijn mening zou met wat organisatie en wat kosten in een deel van de tijd zeker kunnen zijn gewerkt.

In Oostenrijk en Italië wordt een bouwwerk gedurende de uitvoering in matten ingepakt. Dat wordt daar om geheel andere redenen gedaan, maar ik vraag mij af, of ook hier niet zo iets mogelijk zou zijn, terwijl het dan
dienstbaar kan worden gemaakt aan het werken gedurende lichte vorstperioden.

De vorstverletregeling, met goede sociale bedoelingen opgezet, heeft ook een kwade kant. Angstig voor het geldelijk verlies wordt het werk geheel stopgezet, waardoor meer arbeidsuren verloren gaan dan nodig is, nationaal-economisch bezien behoeft zelfs een gedeeltelijk werken geen verlies te zijn, maar het kan dat wel zijn in het private geval. Ik zou er dus voor willen pleiten, dat regering en bedrijfsleven zich aan tafel zetten, teneinde een regeling te maken dat bij lichte vorst wel wordt gewerkt
en dat de daaruit voortvloeiende kosten voor de private ondernemer worden vergoed.

Zoals ik al zeide, ben ik ervan overtuigd, dat dit nationaaleconomisch
bezien nog eerder winst dan verlies betekent, maar het allerbelangrijkste
is, dat de woningbouw niet meer wordt gestagneerd dan strikt noodzakelijk is.

Het contigenteringssysteem voor de woningbouw werkt te ambtelijk. Vele kleine gemeenten met kleine toewijzingen hebben dikwijls aannemers en arbeiders ter beschikking om wat woningen te bouwen. Het systeem van contigentering raag nimmer doel worden. Elke mogelijkheid om huizen te bouwen moet worden uitgebuit en ik pleit er dus voor dat de hoge autoriteiten in Den Haag het oor meer te luisteren leggen bij de gemeentebesturen van die kleine plaatsen, die zonder schade aan het totaal hun eigen woningvoorraad sneller kunnen aanvullen.

Wij zeggen zo graag dat wij leven in de eeuw van de techniek en van de machine. Toch is het eigenaardig, dat in het bouwvak die beide onvoldoende zijn ingeschakeld, hetgeen aan de productiviteit te kort doet. Machines zijn echter kostbaar en niet elke aannemer en bouwer kan zich de weelde permitteren machines aan te schaffen.

Hier ligt eigenlijk een taak voor het georganiseerd bouwbedrijf een machinepark tot stand te brengen, dat voor verhuur beschikbaar is»

Indien echter het bouwbedrijf daartoe niet in staat is, dan bestaat de mogelijkheid dat de Staat een dergelijk verhuurbedrijf tot stand brengt.
Wij moeten dan hopen, dat dit verhuurbedrijf geen tekorten oplevert, maar zou dat wel het geval zijn, dan is dat nog niet het ergste wat ons kan overkomen.

Ik weet dat ik mij hierbij begeef op een gebied, dat gevaarlijk is.
Zelden zal ik ervoor pleiten dat de staat dingen gaat doen, die bij het maatschappelijk leven thuis behoren, maar zoals ik voortdurens hier heb betoogd, de nood is zo groot dat noodmaatregelen gerechtvaardigd zijn.

Er met mij in dit verband een ding van het hart en ik vraag bij voorbaat verontschuldiging voor hetgeen ik ga zeggen aan alle ambtelijke instanties, die ermede te maken hebben. Maar wij zijn nu eenmaal een verschrikkelijk ambtelijk georganiseerd land en als men ziet door hoeveel instanties de woningbouwplannen moeten worden bekeken en beoordeeld en hoeveel mensen hun goedkeuring moeten geven, of die nu ligt op technisch, sociaal of financieel gebied, alvorens werkelijk met bouwen kan worden begonnen, dan vraagt men zich toch wel af of dit nu alles nog past bij een opvoering tot het uiterste van het aantal woningen, dat wij zo gaarne zouden willen
bouwen. Wellicht zal wat slordigheid bij deze beoordeling hier en daar wat meer geld kosten, maar misschien is dat verloren geld nog het best belegd met het oog op de toekomst.

De bouw van houten huizen mag niet zonder meer worden verworpen. Houten huizen in grote aantallen dicht bij elkaar zijn in de stad zeker onaanvaardbaar en in de kleinere plaatsen alleen onder bepaalde voorwaarden wij toelaatbaar. Men moet van het bouwen van houten huizen geen wonderen verwachten wat het aantal betreft, maar hier ook geldt weer dat elke druppel de emmer kan helpen vullen.

De toepassing van de bouwverordening moet zodanig zijn, dat houten huizen kunnen worden gebouwd op die plaatsen, waar zulks maar enigszins aanvaardbaar is, die houten huizen zullen dan echter bij voorkeur uit het buitenland moeten worden geïmporteerd, zodat men geen beslag behoeft te leggen op vaderlandse vakbekwame arbeiders.

Waarde toehoorder,

De mij toegemeten tijd laat niet toe, dat ik verder op alle facetten van het woningbouwvraagstuk inga. Maar alvorens te eindigen, zou ik in een aantal punten mijn betoog willen samenvatten.

En dan begin ik met het belangrijkste? wij moeten niet praten over de woningnood, wij moeten handelen als in tijden van nood. Wij moeten zo gaan handelen, en voor wie dat niet kan, die moet zo helpen, als in een stormachtige januari-nacht, wanneer de storm loeit en de

alarmklok luidt, als ieder die helpen kan wordt opgeroepen en toesnelt om het water te keren. Dan wordt geen auto met materiaal tegengehouden door een normaal rood verkeersbord je, dan wordt niet eerst nagelezen of wel aan elk bestaand voorschrift wordt voldaan. Dan zet ieder zijn hoogste krachten in. Maar dan ook nu zo!!

Pakken wij het vraagstuk in deze geest aan, dan gaan wij vooruit en hard vooruit.

Maar om nu geen verkeerde indruk te wekken: wij bouwen in 1956 en in 1957 geen 100.00 woningen. Zelfs om tot 80,000 woningen te komen moeten wij alle zeilen bijzetten; ook. alle kleine zeiltjes!

En dan noem ik nog eens wat zeilen;

1.Terugwinnen van arbeiders die het bouwvak hebben verlaten, desnoods met loontoeslag in de tijd van herscholing,
2. Een beroep op het jonge geslacht om in het bouwvak te komen, met loontoeslag in de leertijd.
5. Grensarbeiders en emigrerenden winnen voor een vaderlandse taak,
4. Vrijstelling van militaire dienst, voorzover mogelijk, voor bouwvakarbeiders, minstens in de zomer.
5. Een geheel andere aanpak van de montagebouw,
6. Afremming van alle niet strikt noodzakelijke bouwwerken, doch speciaal in de gebieden waarin de woningbouw in de knel zit.
7. Wat meer armslag voor kleinere gemeenten, waar zonder verstoring van het geheel enkele woningen meer zouden kunnen worden gebouwd.
8. Vergroting van de productie-capaciteit van fabrieken van noodzakelijke bouwmaterialen, zonodig met garantie voor rendabiliteit van investeringen.
9. Bevordering van het gebruik van machines ter opvoering van de efficiency en het tempo.
10. Maatregelen tot het doorwerken hij geringe vorst en aanpassing van de vorstverletregeling.

11. Geen onderhoudswerk in de zomer.

12. Import van houten huizen.

13. Loonregeling waarbij bekwaamheid en prestatie beter worden beloond.

Om al deze zeilen te kunnen hijsen is 'de medewerking van ons gehele volk nodig. Voor verschillende punten zal het kabinet in zijn geheel zich moeten interesseren en zal moeten worden afgeweken van tot nog toe bewandelde wegen. Verschillende zullen ogenschijnlijk geld kosten: ik zeg ogenschijnlijk omdat er iets mede verkregen kan worden van een waarde, die in geld niet eens is uit te drukken.

Wij mogen, nu de alarmklok luidt, de regering vragen te handelen als in tijden van nood en aan heel ons Nederlandse volk mogen wij offer en inspanning vragen.

In tijden van nood is het moreel van ons volk altijd het beste gebleken. Wij moeten nu schouder aan schouder gaan staan en met de tanden op elkaar de nood proberen te keren.

Ik zou willen besluiten met de zinsnede, die onze geliefde Vorstin uitsprak in de troonrede van dit jaar:

"Ik doe een dringend beroep op de volle medewerking van allen, die kunnen bijdragen tot leniging van de woningnood".